

Nr 56.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående utvidgning av samrealskolan i Haparanda till ett högre allmänt läroverk; given Stockholms slott den 1 februari 1935.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Arthur Engberg.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 februari 1935.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden SCHLYTER, WIGFORSS, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Departementschefen, statsrådet Engberg anför härefter:

Sedan lång tid tillbaka har en statlig samskola varit förlagd till Haparanda. Enligt 1927 års riksdags beslut angående omorganisation av det högre skolväsendet är denna skola numera organiserad såsom femklassig samrealskola.

Av för ändamålet i vederbörlig ordning utsedda representanter för Haparanda stad samt Nedertorneå, Karl Gustafs, Pajala, Hietaniemi, Karesuando, Junosuando, Tärendö och Överkalix kommuner har i en till Kungl. Maj:t ingiven petition hemställts om upprättande av ett statligt gymnasium i Haparanda.

Sedan petitionärerna med hänsyn till folkmängd och andra omständigheter redogjort för förutsättningarna för ett gymnasium i Haparanda, hava de anført i huvudsak följande:

Det ifrågasatta gymnasiet bleve framför allt av stor betydelse för fullföljandet, utvidgandet och fördjupandet av det svenska kulturarbetet i finnbygden. Sedan omkring femtio år tillbaka hade svenska staten under vidkännande av stora kostnader och i fullt samförstånd med bygdens folk på folkskolans område arbetat för införande, utbredande och befastande av svensk kultur och svenskt språk i denna bygd. Detta arbete hade krönts med framgång. Under sådana förhållanden borde icke heller det svenska skol- och bildningsarbetet i fortsättningen begränsas blott till folkskolans område utan fullföljas och utvidgas till högre skolutbildning såsom grundval till högre medborgerlig allmänbildning. Såsom det närmast föreliggande steget i denna allmänt väntade utveckling hade för befolkningen länge framstått anordnandet av ett statligt samgymnasium i dessa trakter. Då den finska Tornedalens ungdom sedan 19 år tillbaka beretts möjlighet att avlägga studentexamen i statsgymnasium i den finska gränsbygdens huvudort Torneå, torde anledning vara att hoppas, att även de svenska myndigheterna skulle behjärta behovet av liknande förmåner för den svenska sidans ungdom.

Över den sålunda gjorda framställningen hava yttranden avgivits av lärarkollegiet, lokalstyrelsen och rektor vid samrealskolan i Haparanda ävensom den 13 juli 1934 av domkapitlet i Luleå, den 27 juli 1934 av eforus över Luleå stifts allmänna läroverk och den 26 november 1934 av skolöverstyrelsen.

Lärarkollegiet har i sitt yttrande, i vilket *lokalstyrelsen* och *rektor* instämt, sammanfattningsvis anfört, att kollegiet funne syftet med petitionen vara mycket behjärtansvärt. I övrigt har kollegiet verkställt utredning rörande det eventuella lärjungeområdet för ett gymnasium i Haparanda samt slutligen ansett sig böra påyrka, att frågan om ett ändamålsenligt ordnande av lokalfrågan löstes, innan gymnasiet inrättades.

I sitt utlåtande har *domkapitlet* anfört följande:

Den nu ifrågakomna framställningen om inrättande av ett gymnasium i Haparanda för huvudsakligen Luleå stifts finsktalande församlingar måste anses utgöra uttryck för ett bland befolkningen därstädes sedan lång tid tillbaka livligt hyst önskemål. Enligt domkapitlets iörmenande låge huvudvikten i denna framställning därpå, att möjlighet bereddes ungdomen i dessa trakter att i hembygden erhålla gymnasieutbildning samt att en kulturanstalt av den betydelse, ett gymnasium utgjorde, förlades till själva gränsbygden.

De storartade uppoffringar från statsmakternas sida särskilt för tillgodoseende av folkskoleväsendets krav, som under lång tid kommit Tornedalen till del, hade på ett utomordentligt sätt bidragit att väcka och höja befolkningen i dessa trakter. Att inrättandet av ett gymnasium i Haparanda på många sätt skulle bidra till att förmera detta resultat, ansåge domkapitlet påtagligt. Domkapitlet funne därför tillkomsten av gymnasiet synnerligen önskvärt.

Om således gymnasiet som bildningsfaktor särskilt med hänsyn till i Tornedalen rådande speciella förhållanden finge anses hava en stor uppgift att fylla, måste man som läroverkskollegiet även gjort finna frågan

om gymnasiets rekrytering med elever från det eventuella lärjungeområdet ganska tveksamt. Härutinnan ansåge sig emellertid domkapitlet icke fullt kunna ansluta sig till den av kollegiet gjorda begränsningen av detta område. Kollegiet hade förutsatt, att man endast i undantagsfall kunde påräkna elever till gymnasiet från Karesuando, Jukkasjärvi och Gällivare socknar samt funnit sig böra begränsa lärjungeområdet till Tornedalens domsaga. I princip torde denna uppfattning vara riktig. Emellertid komme enligt domkapitlets uppfattning frågan om inrättande vid läroverket i Luleå av parallellavdelningar vid ytterligare klasser på såväl real- som latingymnasiet att spela en icke oväsentlig roll i detta avseende. Skulle endast nuvarande antal parallellavdelningar bibehållas och ytterligare icke inrättas torde med säkerhet dessa avdelningar icke i längden kunna emottaga samtliga de elever, som önskade inträde. Att därvid de avvisade och bland dessa sådana från ovannämnda trenne socknar kunde förväntas söka sig in vid ett gymnasium i Haparanda syntes domkapitlet otvivelaktigt. Samma resultat torde kunna förutses även beträffande Nederkalix socken, som jämväl av läroverkskollegiet frånräknats lärjungeområdet. Med hänsyn härtill och på grund av de av kollegiet i dess utredning närmare angivna statistiska och övriga uppgifter funne domkapitlet det av petitionärerna skisserade området för gymnasiets framtida rekrytering med elever kunna anses utgöra tillräckligt underlag. Härtill komme att man vid beräkningen av antalet elever icke uteslutande torde böra bygga på antalet nuvarande elever vid samrealskolorna. Möjligheten att med skäligen ekonomisk uppoffring nå ett högre och värdefullare resultat än det en examen vid realskola kunde sägas utgöra torde i många fall verka stimulerande och i sin mån bidraga till elevantalets höjning. I likhet med så många andra av statsmakterna påkostade kulturella välfärdsanordningar i övre Norrland skulle sålunda gymnasiets tillvaro redan i och för sig skapa och väcka ett intresse, som i annat fall hos det stora flertalet av befolkningen icke skulle kunna påräknas.

Petitionärerna hade i sin framställning förutsatt, att det tilltänkta gymnasiet skulle — åtminstone från början — inrättas endast såsom latin-gymnasium. I likhet med kollegiet ansåge domkapitlet det önskvärt, att gymnasiet redan omedelbart kunde göras fullständigt. De synpunkter, som härutinnan framförts av kollegiet, delades helt av domkapitlet. Endast svårigheten att anskaffa de härför erforderliga utökade lokalerna kunde anses lägga hinder i vägen för inrättande av ett fullständigt gymnasium och detta hade förmodligen påverkat omfattningen av petitionärernas framställning.

Till frågan om ordnande eller anskaffande av för gymnasiet erforderliga lokaler ansåge sig domkapitlet icke kunna i ärendets nuvarande skick taga ställning.

Under åberopande av vad sålunda anförts finge domkapitlet för egen del livligt tillstyrka, att den i ärendet gjorda framställningen vunne beaktande.

Jämväl *eforus* har framhållit, hurusom statsmakterna funnit sig för-
anlättna att på ett särskilt sätt understödja undervisningsväsendet i före-
varande del av landet. Samma skäl, uttalar *eforus*, som sålunda föranlett
statsverket att vidtaga särskilda åtgärder för spridande av svensk kultur

och svenskt språk i den finsktalande bygden, syntes även kunna åberopas för den här ifrågavarande framställningen. Sedan eforus vidare i huvudsaklig överensstämmelse med vad domkapitlet i detta avseende framhållit yttrat sig beträffande den elevtillströmning, som kunde förväntas till det föreslagna gymnasiet, har eforus slutligen anfört bland annat följande:

Samskolekollegiet hade framställt som ett oeftergivligt krav, att lokalfrågan borde vara på ett fullt tillfredsställande sätt löst, innan något gymnasium inrättades. Såvitt av ansökningen framginge förutsattes, att åtminstone under ett provisorium förhyrda lokaler skulle tillhandahållas av Haparanda stad.

Då emellertid staten delvis bekostat den läroverksbyggnad, som nu funnes, torde med hänsyn till det ifrågasatta gymnasiets särskilda uppgifter staten böra ikläda sig jämväl en del av de kostnader för de lokaler, som erfordrades, sedan alla ringar upprättats. Denna fråga torde kunna närmare utredas under det provisorium, som komme att bestå något år framåt. Efter vad av handlingarna framginge syntes en utvidgning av det nuvarande läroverket kunna ske utan allt för stora kostnader.

Skolöverstyrelsen slutligen har i sitt utlåtande i ärendet inledningsvis framhållit i huvudsak följande:

Ur allmänt principiella synpunkter funne överstyrelsen för sin del det framlagda förslaget synnerligen behjärtansvärt. Befolkningen i landets nordligaste områden levde obestriddigen under i många hänseenden ogynnsamma förhållanden, och ett beaktande av denna befolknings önskemål, så långt detta vore möjligt, syntes därför särskilt angeläget. Icke minst på det kulturella området och i fråga om bildningsarbetet vore svårigheterna påfallande i bygder, där avstånden vore större och kommunikationerna med hänsyn till den glesare bebyggelsen vore mindre utvecklade än i övriga delar av landet — även om under senare tid stora förbättringar i fråga om kommunikationer även här inträtt — och där befolkningen i bland annat språkligt avseende saknade den enhetlighet, som annars överallt rådde; olika befolkningselement hade svenska, finska eller lapska som modersmål.

Överstyrelsen erinrade i detta sammanhang även därom, att staten på framför allt folkundervisningens område funnit sig föranlåten att vidtaga särskilda åtgärder för att stödja undervisningsväsendet i rikets nordligaste bygder. Sålunda utginge sedan flera år ett särskilt anslag till folkundervisningens befrämjande i rikets nordligaste gränssorter, vilket anslag för budgetåret 1934/1935 vore upplöft med ett belopp av 640,000 kronor.

Vidare åtnjote folkhögskoleverksamheten i gränsområdena större statliga understöd än eljest vore medgivna.

Statsmakterna hade sålunda i olika avseenden behjärtat de speciella behov av bildningsmöjligheter och särskilda understöd, som gjort och gjorde sig gällande inom rikets nordliga gränsområden. Denna statsmakternas särskilda omsorg hade emellertid icke varit begränsad till folkundervisningen, utan hade jämväl sträckt sig till den högre undervisningen. Sålunda hade staten år 1910 bidragit med ett understöd å 50,000 kronor till uppförande av den nuvarande läroverksbyggnaden vid samrealskolan i Haparanda. Ett annat stöd hade staten skänkt förevarande skola på så sätt,

att då 1904 års riksdag, vid inrättandet av de statliga samskolorna, föreskrivit vissa kommunala bidrag till avlöningen av lärarna vid dessa skolor, ett åliggande, som avlyftes kommunerna först vid 1927 års riksdag, något sådant bidrag icke avfordrats staden Haparanda.

Från dessa allmänna utgångspunkter funne överstyrelsen det naturligt, att icke alldeles samma synpunkter anlades på det föreliggande förslaget som i allmänhet brukade anläggas på frågor om inrättande av nya statliga läroanstalter för den högre undervisningen. Å andra sidan torde det få anses ofrånkomligt, att därest ett nytt gymnasium skulle upprättas i enlighet med petitionärernas önskan, det måste finnas vissa lokala förutsättningar för ett sådant i fråga om rekryteringsmöjligheter och gymnasiet i övrigt fylla ett bestämt behov, så att kostnaderna för detsamma dels icke ställde sig orimligt höga i förhållande till antalet undervisade lärjungar dels kunde anses motiverade ur statsnyttans synpunkt.

I det följande har överstyrelsen närmast ingått i en undersökning beträffande *omfattningen av det lärjungeområde*, som kunde påräknas för ett gymnasium i Haparanda. Överstyrelsen erinrar därvid,

att petitionärerna räknat med samtliga gränsocknar och den s. k. finnbygden i övrigt samt dessutom Gällivare och Jukkasjärvi socknar, vilket i verkligheten skulle betyda, att gymnasiet kunde såsom lärjungeområde påräkna praktiskt taget hela lärjungeområdet för samrealskolorna i Haparanda, Nederkalix, Malmberget och Kiruna. I likhet med lärarkollegiet hade emellertid överstyrelsen funnit det tvivelaktigt, huruvida Gällivare och Jukkasjärvi socknar borde medräknas i detta sammanhang, enär innevånarna i dessa socknar genom riksgränsbanan vore närmast orienterade åt Luleå. Vidare hade överstyrelsen i motsats till lärarkollegiet varit böjd för den uppfattningen, att lärjungar från Kalixdalen i dess helhet, alltså från lärjungeområdet för Nederkalix samrealskola, skulle i icke ringa utsträckning vid övergång till gymnasium välja Haparanda, om möjlighet till gymnasiestudier finnes där. En omständighet, som enligt överstyrelsens förmenande kunde påverka valet av gymnasium till förmån för Haparanda, vore, att inackorderingskostnaderna torde ställa sig billigare i denna stad än i Luleå. På grund av den förebragta utredningen hade överstyrelsen sålunda funnit det sannolikt, att såsom lärjungeområdet för ett blivande gymnasium i Haparanda vore att beräkna Haparanda stad och Tornedalen med övriga gränsocknar mot Finland, d. v. s. det nuvarande lärjungeområdet för samrealskolan i Haparanda, samt dessutom i betydande utsträckning jämväl Kalixdalen. Från lärjungeområdet för Malmbergets och Kiruna samrealskolor torde däremot endast mindre lärjungekontingenter vara att påräkna, därest icke särskilda omständigheter tillkomme. Det torde under sådana förhållanden icke vara för djärvt att för det ifrågasatta gymnasiet räkna med ett befolkningsunderlag på åtminstone omkring 50,000 personer.

Överstyrelsen hade i dessa beräkningar icke tagit hänsyn till det av Luleå domkapitel och eforus för läroverken inom Luleå stift påpekade förhållandet, att gymnasiet vid högre allmänna läroverket i Luleå icke i fortsättningen torde kunna mottaga alla, som där sökte och bleve berättigade att vinna inträde, och att fördenskull en avlastning av lärjungar till ett nyupprättat gymnasium torde komma att visa sig av behovet på-

kallad. Det vore på denna punkt omöjligt att göra någon säker förhandsberäkning av förhållandena. Emellertid hade de fyra sista åren utmärkts av en betydande ansvällning av lärjungenumerären i realskolan och de två sista åren av en motsvarande ökning i gymnasiets lärjungeantal. Läsåret 1933—1934 hade det blivit nödvändigt att upprätta en extra avdelning av ring I i det treåriga gymnasiet. Då de lägre klasserna av den femåriga realskolan, från och med klass 3 och nedåt, samtliga vore dubblerade — specialplanen upptog endast en enkel serie avdelningar — och då samrealskolorna i Nederkalix, Boden, Haparanda, Malmberget och Kiruna likaså hade stort lärjungeantal för närvarande, torde man kunna räkna med fortsatt stark tillströmning till gymnasiets avdelningar, och det syntes mycket sannolikt, att åtminstone endera av gymnasielinjerna, och väl då närmast reallinjen, vissa år komme att behöva extra avdelningar. Tillkomme ett gymnasium i Haparanda, torde emellertid vissa kontingenter av lärjungar vid de nyssnämnda samrealskolorna i Norrbottens län spontant övergå till detta gymnasium, varför platstillgången i Luleå läroverks gymnasium sannolikt skulle automatiskt förbättras. Å andra sidan torde man, därest frågan såges på längre sikt, icke kunna med säkerhet avgöra, huruvida tillströmningen till gymnasiet vid högre allmänna läroverket i Luleå komme att mera permanent bliva så stor, att den nödvändiggjorde dubbling av endera eller ibland båda linjerna, ifall ett nytt gymnasium icke inrättades inom länet. Överstyrelsen funne alltså i här berörda förhållanden beträffande gymnasiet i Luleå visserligen icke några direkt trängande skäl för upprättande av ett nytt högre allmänt läroverk inom Norrbottens län, men det finge å andra sidan icke lämnas ur sikte, att en sannolik dubbling av klassavdelning vid högre allmänna läroverket i Luleå många gånger torde göras överflödig genom upprättande av ett nytt gymnasium och att följaktligen en motsvarande reduktion av den kostnadsökning, som det nya gymnasiet medförde, under alla sådana år inträdde.

Då det härefter gällt att bilda sig en förhandsuppskattning av *lärjunge-tillströmningen* till ett eventuellt gymnasium i Haparanda, har överstyrelsen vidare ansett, att särskild uppmärksamhet borde ägnas åt den redan förefintliga tillströmningen till realskolan därstädes.

Man borde nämligen utgå ifrån, har sålunda överstyrelsen i huvudsak anfört, dels att blivande gymnasielärjungar i Haparanda till sin huvudmassa komme att utgöras av förutvarande lärjungar vid samrealskolan, dels att en utvidgning av denna skola till att omfatta jämväl gymnasium borde vara ägnat att öka denna läroanstalts dragningskraft. En undersökning av lärjungenumerären vid samrealskolan under de senaste 20 åren utvisade, att antalet lärjungar höstterminen 1914 utgjort 93 samt höstterminen 1927 107. Sedan höstterminen 1931 hade elevantalet successivt stigit för att höstterminen 1934 uppgå till 181. Härvid vore att märka, att skolan i enlighet med 1927 års riksdags beslut ombildats från 6-årig till 5-årig. Till sin praktiska verkan kunde ombildningen anses ha inträtt höstterminen 1933, då sista avdelningen av den 6-klassiga realskolan försvunnit. För närvarande omfattade skolan icke mindre än 8 avdelningar mot beräknade 5; de 3 lägsta klasserna vore dubblerade. Det vore alltså uppenbart, att denna realskola hade att uppvisa en betydande tillströmning av elever.

Till jämförelse kunde nämnas, att lärjungeantalet i realskolan vid de minsta högre allmänna läroverken innevarande läsår vore ungefär lika stort eller 183 vid högre allmänna läroverket i Strängnäs, 182 vid högre allmänna läroverket i Västervik och 191 vid högre allmänna läroverket i Visby. Därest lärjunge numerären vid realskolan i Haparanda kunde beräknas komma att i fortsättningen hålla sig omkring den nuvarande, torde skolan i sig själv icke behöva anses för liten för att kunna uppbära ett gymnasium. Överstyrelsen hölle visserligen före att någon särskilt stor tillströmning icke vore att motse till ett gymnasium i Haparanda, men funne å andra sidan all anledning förmoda, att lärjungeantalet skulle bli tillräckligt för att göra inrättandet av ett gymnasium fullt försvarligt. Mycket talade för att ett sådant gymnasium icke skulle bliva av lägre storleksordning än gymnasierna vid vissa andra läroverk.

Till ytterligare stöd för framställningen har överstyrelsen härefter anført följande:

Överstyrelsen skulle visserligen icke av de ovan angivna skälen finna sig föranlåten att tillstyrka petitionärernas framställning, då enligt överstyrelsens mening nya gymnasier icke för närvarande borde inrättas, utan att en jämförelsevis betydande lärjungetillströmning kunde med säkerhet påräknas. Men förhållandena i Sveriges nordligaste bygder vore i många avseenden egenartade, och, såsom överstyrelsen redan inledningsvis framhållit, måste tillgodoseendet av gränsbefolkningens bildningsbehov tillmätas särskild betydelse. Ett gymnasium i Haparanda skulle obestriddligen fylla ett behov, som för befolkningen i dessa bygder icke utan stora uppoffringar annars kunde tillgodoses. Många föräldrar i gränsbygderna måste säkerligen för närvarande av ekonomiska skäl avstå från att bereda sina barn gymnasieutbildning, under det att detta skulle vara dem möjligt, därest ett mera välbeläget gymnasium funnes än för närvarande. Och det torde ur det allmänna synpunkt vara ett obestriddligt värde, att den bildning, som representerades av studentexamen, kunde i dessa orter förvärfvas *inom bygden*, då därigenom större utsikter funnes, att de sålunda utbildade komme hembygdens kulturella liv till godo, än om de skulle förvärva denna utbildning å sydligare orter och därigenom säkerligen ofta dragas bort från de kargare förhållandena i hembygden. Samma skäl kunde anföras för ett gymnasium i Haparanda som de, vilka torde hava betingat förläggandet av ett seminarium för utbildningen av småskollärarinnor till denna bygd. Ett tillmötesgående av det i petitionen framförda önskemålet skulle säkerligen väcka stor tillfredsställelse bland befolkningen och ytterligare stärka deras tillförsikt, att statsmakterna beaktade och så långt möjligt sökte tillgodose deras önskemål och behov.

På grund av vad överstyrelsen sålunda anført samt efter uttalande av att, därest ett gymnasium skulle komma till stånd i Haparanda, detsamma redan från början borde upprättas såsom statligt gymnasium, har överstyrelsen slutligen förklarat sig vilja tillstyrka bifall till den framlagda petitionen.

Vad härefter angår *organisationen av det ifrågasatta gymnasiet* har överstyrelsen förklarat sig böjd att ansluta sig till den tidigare i ärendet uttalade uppfattningen, att detsamma borde omfatta såväl real- som

latinlinje. Härom samt beträffande organisationen i övrigt har överstyrelsen anfört i huvudsak följande:

Skulle ett gymnasium i Haparanda överhuvud kunna påräkna tillräcklig anslutning, torde det böra erbjuda möjligheter till val mellan båda linjerna. Då samläsning torde kunna beräknas i hela gymnasiet i alla de ämnen, där kurserna sammanföle, bleve kostnadsskillnaden mellan dubbel och enkel linje icke av den storleksordning, att den borde spela någon avgörande roll. Detta framginge av de gjorda kostnadsberäkningarna för båda alternativen.

Vidkommande vidare de båda linjernas längd funne överstyrelsen de pedagogiska skälen tala till förmån för en fyraårig organisation, och särskilt torde det vara önskvärt, att ett latingymnasium i dessa bygder, där de språkliga förhållandena säkerligen påverkade undervisningen i tyngande riktning även på gymnasiet, kunde göras fyraårigt. Emellertid funne överstyrelsen starka skäl föreligga att icke desto mindre i detta fall överväga en treårig organisation av båda linjerna såväl med hänsyn till kostnaderna som framför allt till fördelen att i dessa bygder äga tillgång till ett gymnasium, dit övergången skedde först efter genomgången realskola. Samtliga högre allmänna läroverk inom Norrland hade endast fyraårigt latingymnasium, under det att treåriga latingymnasielinjer förekomme i viss utsträckning vid sydligare läroverk. I rikets nordligaste områden torde det av socialt-ekonomiska skäl vara särskilt betydelsefullt, att barnen kunde kvarstanna i hemmen så länge som möjligt. Ett treårigt latingymnasium i Haparanda skulle därför ha större utsikter att draga till sig lärjungar från andra samrealskolor i Norrbottens län i sådana fall, där gymnasiestudier under alla förhållanden måste förbindas med inackordering å annan ort. Petitionärernas beräkning av lärjungeområdet såsom omslutande jämväl lärjungeområdena för Malmbergets och Kiruna samrealskolor torde i så fall få större fog för sig. Att önskan om förkortning av gymnasietiden verkligen spelade en framträdande roll för målsmännen i dessa bygder, syntes framgå av det förhållandet, att ett betydande antal lärjungar från de samrealskolor i Norrbottens län, vilka det här gällde, sökte sig till det treåriga gymnasiet vid Uppsala enskilda läroverk och till Lunds privata elementarskola.

Överstyrelsen vore alltså böjd hålla före, att ett treårigt såväl latin- som realgymnasium i Haparanda skulle äga utsikter att vinna en måhända betydligt större tillslutning än ett fyraårigt. Då för närvarande sammanlagt omkring 20 lärjungar per år överginge till gymnasiestudier från samrealskolorna i Haparanda, Nederkalix, Malmberget och Kiruna, då dessutom åtskilliga lärjungar från dessa områden överginge till gymnasium utan att hava tillhört någon av de nämnda skolorna samt då övergång till gymnasium med all säkerhet skulle väsentligt ökas, särskilt från samrealskolan i Haparanda, i och med upprättande av det ifrågasatta gymnasiet, funnes all anledning förmoda, att ett sådant *treårigt dubbellinjigt gymnasium* i Haparanda skulle bli jämförelsevis väl besatt. Att en önskvärd avlastning från gymnasiet vid högre allmänna läroverket i Luleå därmed också skulle inträda, hade redan ovan blivit framhållet.

Överstyrelsen skulle emellertid vilja ifrågasätta ett par ändringar i själva studieorganisationen i det föreslagna gymnasiet. Det vore enligt överstyrelsens mening önskvärt, med hänsyn till språkförhållandena i

gränsbygden, att undervisning i *finska* kunde beredas den mognare gymnasieungdomen i denna gränsstad. Icke minst för de elever, som hade finskan som modersmål, torde en dylik anordning vara av värde. En sådan undervisning skulle jämväl äga omedelbar betydelse för dem, som efter studentexamen ginge ut i praktisk verksamhet inom hembygden. Den skulle också underlätta den fortsatta utbildningen för sådana, som efter studier vid universitet eller andra utbildningsanstalter avsåge att ägna sig åt ämbetsmänna- eller annan verksamhet inom det nordligaste Sverige. Undervisningen kunde tänkas ordnad på olika sätt, men överstyrelsen ville föreslå, att den, i varje fall tills vidare, anordnades inom ramen av bestämmelserna för tillvalsämnen, exempelvis på så sätt, att lärjunge vid inträde å det differentierade gymnasiet tinge rätt att utbyta ett såsom tillvalsämne förekommande modernt språk mot finska. Tim- och kursplaner för denna undervisning torde det böra tillkomma Kungl. Maj:t att fastställa liksom att vidtaga de övriga åtgärder, som kunde betingas av anordningen.

Då finskan emellertid torde kräva ett något större timtal än det andra moderna språk, som den skulle ersätta, ansåge överstyrelsen vidare, att det fasta språket å latinlinjen, för att åstadkomma en här välbehövlig lättnad, borde fastställas att vid detta gymnasium vara engelska. Denna anordning vore enligt överstyrelsens mening motiverad redan med hänsyn till den föreslagna treåriga gymnasieorganisationen. Med en sådan anordning ökades jämväl möjligheterna till samläsning mellan latin- och realgymnasiet och däremot svarande kostnadsbesparing vunnos.

Att gymnasiet borde organiseras såsom samgymnasium, torde utan vidare vara tydligt med hänsyn till den svenska läroverksorganisationens allmänna anordning.

Överstyrelsen har härefter övergått till en beräkning av de *kostnader*, som äro förenade med upprättandet av ett gymnasium i Haparanda och har därvid uppställt olika alternativ med fyraårigt och treårigt latin-gymnasium samt utan och med reallinje. För ämnet finska har överstyrelsen därvid räknat med ett timtal av 4 i vardera av de båda högsta ringarna samt för engelska och franska med det timtal, som för närvarande gäller å reallinjen.

Av överstyrelsens beräkningar vill jag i detta sammanhang återgiva följande.

För ett fyraårigt latingymnasium beräknar överstyrelsen de erforderliga lärarkrafterna till 4 lektorer, 2 adjunkter och en timplärare samt de årliga kostnaderna — fränsett ålderstillägg, tillfällig löneförbättring, provisorisk avlösningsförbättring och dyrtidstillägg — enligt följande uppställning:

Rektor, lönefullnad	kronor	1,100
4 lektorer à 5,800	»	23,200
2 adjunkter à 4,300	»	8 600
18,5 timplärartimmar à 140	»	2,590

Teckningsläraren, lönefyllnad	kronor	650
Gymnastikläraren, »	»	1,025
Musikläraren, »	»	765
Skollärare, arvodesfyllnad	»	200
Bibliotekarie, arvodesfyllnad	»	200
Biträde å rektorsexpeditionen, arvodesfyllnad	»	200
<u>Summa kronor</u>		<u>38,530</u>

Därvid har dock icke hänsyn tagits till besparingar, som kunna beräknas uppkomma genom samläsning mellan vissa klasser.

Motsvarande kostnader för ett treårigt latingymnasium skulle bliva 33,390 kronor.

För ett treårigt realgymnasium, som samläser med ett treårigt latin-gymnasium, har överstyrelsen vidare beräknat de erforderliga lärarkraf-terna till 1 lektor, 1 extralärare samt 2 timlärartimmar samt den årliga kostnaden till 9,380 kronor.

Sammanlagt skulle sålunda kostnaderna för ett treårigt dubbellinjigt gymnasium, upprättat i enlighet med de av överstyrelsen angivna förut-sättningarna, belöpa sig till $(33,390 + 9,380 =) 42,770$ kronor.

Jag vill emellertid i detta sammanhang nämna, att därest i motsats till överstyrelsens förslag franska göres till fast språk å latingymnasiet möj-ligheterna till samläsning mellan linjerna något minskas, vilket torde medföra en ökad kostnad av omkring 1,680 kronor, motsvarande 12 tim-lärartimmar. Därjämte torde kostnaderna för ett treårigt realgymnasium, som samläser med fyraårigt latingymnasium, beräknas något högre än för ett dylikt realgymnasium, samläsande med ett treårigt latingymna-sium.

Därest beslut skulle fattas angående ombildning av samrealskolan i Haparanda till ett högre allmänt läroverk, har överstyrelsen föreslagit, att denna ombildning skulle taga sin början läsåret 1935—1936 med upprät-tande av första ringen av latin- och reallinjen, varefter gymnasiet borde successivt utbildas med en ny ring varje år. Det vore i så fall färdigbildat med ingången av budgetåret 1937/1938.

För budgetåret 1935/1936 kunde kostnaderna i så fall beräknas på föl-jande sätt:

Rektor, lönefyllnad	kronor	1,100
1 lektor	»	5,800
1 adjunkt	»	4,300
4,5 timlärartimmar	»	630
2 timmar teckning å 115	»	230
1 timme musik å 115	»	115
4 timmar gymnastik å 115	»	460
3 arvodesfyllnader å 75	»	225
<u>Summa kronor</u>		<u>12,860</u>

Emellertid har överstyrelsen funnit sig böra i detta sammanhang fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på att svårigheter tvivelsutan torde uppstå att erhålla lektorstjänsterna vid detta nordliga läroverk besatta med tillfredsställande lärarkrafter. Här om har överstyrelsen sålunda anfört:

Särskilt med den brist på lektorskompetenta aspiranter, som gjort sig gällande i vissa ämneskombinationer under de senaste åren och som icke ännu vore hävd, torde detta förhållande komma att göra sig starkt kännbart, därest icke särskilda åtgärder vidtoges. Överstyrelsen såge i själva verket ingen möjlighet att lösa denna fråga på annat sätt, än att ett särskilt vederlag i form av *tilläggsarvode* tillerkändes ifrågasättande lektorer. Sagda tilläggsarvode syntes böra utgå enligt samma grunder, som gällde för provisorisk avlöningsförbättring och alltså icke förenas med dyrtidstillägg å arvodet. Överstyrelsen hade ingen bestämd uppfattning angående den lämpliga storleken av dessa tilläggsarvoden, men hölle före, att de icke finge vara alltför knappt tillmätta, därest de skulle medföra avsedd verkan, och skulle förslagsvis vilja ifrågasätta 1,000 kronor. Detta belopp skulle alltså tillkomma i ovanstående beräkning av kostnaderna för budgetåret 1935/1936, medan totalkostnaderna vid avslutad utbildning skulle ökas med 5,000 kronor.

Beträffande *lokaler* för det utvidgade läroverket samt dess *utrustning* i övrigt har överstyrelsen vidare anfört följande:

I de till överstyrelsen avgivna yttrandena över förslaget hade även berörts frågan om lokaler för det utvidgade läroverket. I vanliga fall åvilade skyldigheten att tillhandahålla lokaler vederbörande kommun, men såsom ovan nämnts, hade statsverket bidragit med ett anslag av 50,000 kronor vid uppförande av den nuvarande realskolebyggnaden i Haparanda år 1910. Överstyrelsen förutsatte, att kommunen under utbildningstiden tillhandahölle provisoriska lokaler och för övrigt omedelbart trädde i författning om en lämplig lösning av lokalfrågan. Emellertid torde det bliva ofrånkomligt, att staten nu liksom år 1910 lämnade ett avsevärt bidrag till uppförandet av de nya lokalerna, då staden med sin ringa folkmängd och sin hårda skattebelastning icke kunde beräknas ensam förmå bestrida dessa utgifter. Storleken av detta bidrag från statsverkets sida torde icke behöva eller kunna fastställas vid detta tillfälle; därom torde underhandlingar med staden först vara erforderliga. Däremot torde det vara nödvändigt, att redan nu ett engångsanslag beviljades läroverket till bestridande av kostnaderna för erforderlig komplettering av undervisningsmaterielen och utvidgning av biblioteket, och överstyrelsen föresloge för detta ändamål ett belopp av 5,000 kronor.

Under återopande av vad sålunda anförts har skolöverstyrelsen slutligen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels medgiva, att samrealskolan i Haparanda må från och med den 1 juli 1935 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, successivt ombildas till högre allmänt samläroverk med treårigt latin- och treårigt realgymnasium och med i utlåtandet föreslagen organisation i övrigt, under förutsättning att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla

bostad eller hyresersättning åt rektor, samt under de villkor i fråga om tillhandahållande av undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, som framdeles kunna varda bestämda, samt

att vid detta läroverk anställd lektor skall äga uppbära ett särskilt tilläggsarvode av 1,000 kronor per år räknat, att utgå efter de grunder, som gälla beträffande provisorisk avlöningsförbättring,

dels anvisa ej mindre ett belopp av 13,860 kronor utöver vad överstyrelsen begärt i underdånig skrivelse den 31 augusti 1934 beträffande förslagsanslaget till avlöningar vid de allmänna läroverken än även ett engångsanslag av 5,000 kronor till bestridande av kostnaderna för komplettering av undervisningsmaterielen och utvidgning av biblioteket.

Departementschefen.

För bedömande av det väckta förslaget om inrättande av ett statligt gymnasium i Haparanda såsom överbyggnad på den därstädes redan befintliga samrealskolan har förebragts en omfattande utredning. Denna synes mig giva vid handen, att med hänsyn till befolkningsunderlaget inom det tilltänkta lärjungeområdet för ett dylikt läroverk inrättandet av gymnasiet måste anses fullt motiverat. En omständighet, som i detta sammanhang synes värd beaktande, är att en välbehövlig avlastning från högre allmänna läroverket i Luleå torde kunna förväntas, därest gymnasiet i Haparanda kommer till stånd. Vid bedömandet av kostnadsfrågan torde detta förhållande icke böra förbises, då härigenom behovet av parallellavdelningar vid läroverket i Luleå minskas.

Om jag sålunda anser mig kunna utgå ifrån, att förutsättningar i ovan omförmälda avseenden förefinnas för det föreslagna gymnasiet, finner jag vidare ur andra synpunkter, att starka skäl tala till förmån för den gjorda framställningen. Dessa synpunkter hava utförligt framhållits såväl av petitionärerna som av myndigheterna. Jag vill endast betona vikten därav, att möjlighet för tillgodoseende av ifrågavarande gränsbefolknings bildningsbehov beredes inom den egna bygden, varigenom ett större antal av bygdens befolkning skulle få tillfälle till högre skolutbildning. Utsikterna för att de sålunda vid ett hembygdens läroverk utbildade komma denna bygds kulturella behov till godo torde visa sig större än om de varit hänvisade till att bedriva studierna å andra orter. Såsom särskilt domkapitlet framhållit, torde det vidare för gränsbygden vara av allmän betydelse att äga tillgång till en kulturanstalt, som ett gymnasium förvisso utgör.

Med stöd av det ovan anförda och vad i ärendet eljest förekommit anser jag mig böra tillstyrka bifall till framställningen och sålunda förorda, att samrealskolan i Haparanda successivt från och med läsåret 1935—1936 utbygges till ett högre allmänt läroverk.

I fråga om organisationen har skolöverstyrelsen till en början föreslagit, att gymnasiet — som i likhet med realskolan givetvis bör vara tillgängligt

för såväl manliga som kvinnliga elever — skall hava treårig latin- och treårig reallinje. På de skäl, överstyrelsen anfört i sitt utlåtande, ansluter jag mig till förslaget, i vad det avser att gymnasiet organiseras med dubbla linjer. Däremot finner jag mig böra förorda, att latینگymnasie-linjen, liksom i övriga norrlandsstäder med högre allmänna läroverk, göres fyraårig.

Med hänsyn till språkförhållandena i gränsbygden har överstyrelsen vidare ansett önskvärt, att undervisning i finska må kunna beredas de studerande i gymnasiet. Undervisningen i detta ämne har överstyrelsen tänkt sig anordnad på det sätt, att lärjunge vid inträde å det differentierade gymnasiet finge rätt att utbyta ett såsom tillvalsämne förekommande modernt språk mot finska. I samband härmed och med hänsyn till förslaget om treårig latinlinje har överstyrelsen vidare föreslagit, att det fasta språket å nämnda linje borde fastställas till engelska i stället för franska.

Till förslaget om anordnande på sätt ovan nämnts av undervisning i finska kan jag tillfulto ansluta mig. En dylik undervisning måste anses vara av stort värde för dem, som avse att ägna sig åt fortsatt verksamhet i dessa nordliga trakter. Kungl. Maj:t torde få i sinom tid utfärda härför erforderliga bestämmelser. Någon ändring beträffande det fasta språket å latinlinjen saknar jag däremot anledning förorda.

I övrigt har skolöverstyrelsen i sitt utlåtande berört — förutom frågan om de årliga kostnaderna för gymnasiet, till vilken jag återkommer härnedan — jämväl vissa andra spörsmål av ekonomisk innebörd.

Med hänsyn till befarade svårigheter att erhålla lektorstjänsterna vid detta nordliga läroverk besatta med tillfredsställande lärarkrafter har överstyrelsen ifrågasatt, att ett tilläggsarvode av förslagsvis 1,000 kronor tillerkännes lektorerna. Ehuru överstyrelsens farhågor icke torde kunna fränkännas berättigande, är jag icke nu beredd att framställa förslag i den av överstyrelsen angivna riktningen. Om förhållandena därtill föranleda, läser frågan emellertid böra upptagas till förnyat övervägande.

I fråga om lokaler för det utvidgade läroverket har överstyrelsen erinrat om att vederbörande kommun i vanliga fall har att tillhandahålla sådana. Överstyrelsen har även förutsatt, att kommunen i detta fall under ombildningstiden skall tillhandahålla provisoriska lokaler och för övrigt omedelbart träda i författning om en lämplig lösning av lokalfrågan. Jag instämmer med överstyrelsen häri, ävensom därutinnan, att det bör tagas under övervägande, huruvida och i vad mån staten med hänsyn till de intressen, som här föreligga ej endast för Haparanda stad utan framför allt för angränsande bygder, bör lämna bidrag till uppförandet av de nya lokalerna. Underhandlingar härom mellan statsverket och staden torde böra igångsättas, så snart beslut föreligger om gymnasiets upprättande.

Vid några tillfällen tidigare har staten i samband med upprättande av

läroverk bidragit med engångsanslag till kostnaderna för erforderlig undervisningsmateriel och utvidgning av biblioteket. Dylika kostnader bestridas eljest från vederbörande läroverks biblioteks- och materielkassa. I det nu föreliggande fallet torde icke kunna förväntas, att läroverkets biblioteks- och materielkassa omedelbart kan lämna tillgång till anskaffande av den för gymnasieundervisningen nödvändiga undervisningsmaterielen och erforderlig komplettering av skolans bibliotek. Jag vill förtyllstyrka överstyrelsens förslag, att ett engångsanslag å 5,000 kronor beviljas för detta ändamål. Medel härtill synas kunna av Kungl. Maj:t beredas ur det under åttonde huvudtiteln i riksstatsförslaget uppförda förslagsanslaget till Allmänna läroverken: Diverse oförutsedda behov.

Enligt skolöverstyrelsens beräkningar skulle kostnaderna för gymnasiet under budgetåret 1935/1936 uppgå till sammanlagt 12,860 kronor. Förutom dyrtidstillägg skulle emellertid tillkomma tillfällig löneförbättring, beräknad till omkring 2,300 kronor, och provisorisk avlösningsförbättring, beräknad till omkring 600 kronor. Sammanlagda kostnaden för nämnda budgetår kan sålunda uppskattas till 15,760 kronor eller avrundat 15,800 kronor. Den fördelar sig på följande i den i statsverkspropositionen föreslagna avlösningsstaten för de allmänna läroverken under nedannämnda anslagsposter uppförda delposter, nämligen:

1. Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat:			
a. Lön och (i förekommande fall) tjänstgöringspenningar:			
lönefyllnad till rektor	kronor	1,100	
lön till en lektor	»	5,800	
» » » adjunkt	»	4,300	11,200
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:			
a. Arvoden åt extra ämneslärare	»	670	
e. Extra arvoden åt lärare i övningsämnen	»	805	
h. Arvoden åt skolläkare	»	75	1,550
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal:			
a. Arvoden till bibliotekarier	»	75	
b. Arvoden till biträden å rektorsexpeditionerna ..	»	75	150
4. Särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän:			
a. Tillfällig löneförbättring	»	2,300	
b. Provisorisk avlösningsförbättring	»	600	2,900
			Summa kronor 15,800

Då den nu föreliggande frågan föranleder en ändring av det under vissa punkter av 1935 års åttonde huvudtitel framlagda förslaget rörande anslag

till avlöningar vid de allmänna läroverken, anser jag mig böra hemställa, att Kungl. Maj:t måtte, med ändring därutinnan av sagda förslag föreslå den höjning av samma anslag, som betingas av nu föreliggande förslag eller alltså en höjning från 15,035,738 kronor med 15,800 kronor till 15,051,538 kronor, varvid höjningen å 15,800 kronor torde böra fördelas å de särskilda delposterna i överensstämmelse med det ovanstående. Enligt vad chefen för finansdepartementet meddelat torde täckning för den sålunda ifrågasatta anslagshöjningen kunna beredas å riksstatsförslaget.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t — med ändring av sina under punkterna 127, 129, 133, 136, 139, 140 och 143 i åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen till 1935 års riksdag därutinnan framlagda förslag — måtte föreslå riksdagen att

dels besluta, att samrealskolan i Haparanda skall från och med den 1 juli 1935 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t må finna gott bestämma, successivt ombildas till högre allmänt samläroverk, omfattande fyraårig latinlinje samt treårig reallinje, och med den organisation i övrigt, jag ovan förordat, dock under förutsättning att Haparanda stad tillhandahåller bostad eller hyresersättning åt rektor samt under de villkor i fråga om tillhandahållande av undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, som framdeles kunna varda bestämda;

dels till *Allmänna läroverken: Avlöningar* för budgetåret 1935/1936 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 15,051,538;

dels ock i avlöningsstaten för de allmänna läroverken uppföra nedanstående delposter med följande belopp, nämligen

1. Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat:

a. Lön och (i förekommande fall) tjänstgöringspenningar ..... kronor 9,143,800

2. Arvoden och särskilda ersättningar,

bestämda av Kungl. Maj:t:

a. Arvoden åt extra ämneslärare ..... » 1,083,370

e. Extra arvoden åt lärare i övningsämnen ..... » 595,455

h. Arvoden åt skolläkare, *förslagsvis* .. » 99,025

3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal:

a. Arvoden till bibliotekarier ..... » 62,575

b. Arvoden till biträden å rektorsexpeditionerna ..... » 60,125

Kungl. Maj:ts proposition Nr 56.

4. Särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän:
- a. Tillfällig löneförbättring, *förslagsvis* kronor 2,020,000
  - b. Provisorisk avlösningsförbättring,
förslagsvis ..... » 296,563

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

E. Hedenlund.